

Analiza gradskog teksta Grada Labina

Dobrić, Renata

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:305149>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-03**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno – matematički fakultet
Geografski odsjek

Renata Dobrić

Analiza gradskog teksta Grada Labina

Prvostupnički rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Lana Slavuj Borčić

Ocjena:

Potpis:

Zagreb, 2024.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zagrebu

Prvostupnički rad

Prirodoslovno-matematički fakultet

Geografski odsjek

Analiza gradskog teksta Grada Labina

Renata Dobrić

Sažetak: Cilj istraživanja ovog prvostupničkog rada je analizirati elemente koji čine gradski tekst, odnosno ulično nazivlje, spomenike i grafite u javnom prostoru Grada Labina. U prvom će se dijelu rada objasniti gradski tekst općenito – njegovi elementi, karakteristike i uloga u prostoru. Potrebni podatci prikupit će se terenskim istraživanjem – popisivanjem tih elemenata u prostoru Grada Labina. Zatim će se, u drugom dijelu rada, na temelju pregleda literature interpretirati rezultati i kontekst koji oni reprezentiraju. Pretpostavka je da će simbolički krajolik odabranog područja najviše biti vezan uz antifašistički pokret i rudarstvo koji su povezani uz postojanje Labinske republike.

33 stranice, 31 grafički prilog, 6 tablica, 25 bibliografskih referenci, izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: gradski tekst, Grad Labin, ulično nazivlje, spomenici, grafiti, antifašizam, rudarstvo

Voditelj: izv. prof. dr. sc. Lana Slavuj Borčić

Tema prihvaćena: 9.2.2023.

Datum obrane: 19.9.2024.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Thesis

Undergraduate

Faculty of Science

Department of Geography

Analysis of the urban text of Town of Labin

Renata Dobrić

Abstract: The aim of the research of this bachelor's thesis is to analyze the elements that make up the city text, i.e. street names, monuments and graffiti in the public space of the City of Labin. The first part of the paper will explain the urban text in general - its elements, characteristics and role in space. The necessary data will be collected through field research - listing those elements in the area of the City of Labin. Then, in the second part of the paper, based on the literature review, the results and the context they represent will be interpreted. The assumption is that the symbolic landscape of the selected area will be mostly related to the anti-fascist movement and mining, which are connected to the existence of the Labin Republic.

33 pages, 31 figures, 6 tables, 25 references, original in Croatian

Keywords: city text, Town of Labin, street names, monuments, graffiti, anti-fascism, mining

Supervisor: Lana Slavuj Borčić, PhD, Associate Professor

Undergraduate Thesis title accepted: 9.2.2023.

Undergraduate Thesis defense: 19.9.2024.

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb,
Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. CILJ I METODOLOGIJA RADA	2
3. GEOGRAFSKI SMJEŠTAJ I GEOGRAFSKI POLOŽAJ	2
4. PRIRODNO-GEOGRAFSKA OBILJEŽJA.....	4
5. POVIJEST	5
6. STANOVNIŠTVO	9
7. GRADSKI TEKST.....	11
7.1. ULIČNO NAZIVLJE.....	12
7.2. SPOMENICI.....	12
7.3. GRAFITI	13
8. ANALIZA GRADSKOG TEKSTA GRADA LABINA	13
8.1. ANALIZA ULIČNOG NAZIVLJA.....	14
8.1.1. HODONIMI S ANTROPONIMSKOM SASTAVNICOM	15
8.1.2. HODONIMI S TOPONIMSKOM SASTAVNICOM	16
8.1.3. HODONIMI SA SASTAVNICOM KOJA NIJE ANTROPONIM ILI TOPONIM (OSTALI HODONIMI)	17
8.2. ANALIZA SPOMENIKA	19
8.3. ANALIZA GRAFITA	25
9. RASPRAVA	28
10. ZAKLJUČAK.....	30
11. LITERATURA.....	31
12. IZVORI.....	33
13. POPIS GRAFIČKIH PRILOGA I TABLICA	IV

1. UVOD

Ovaj rad bavi se analizom gradskog teksta kao elementa simboličkog krajolika Grada Labina. Krajolik je složeni pojam kojeg proučavaju različite znanstvene discipline – fizička geografija, perceptivno-vizualni pristup, povijesno-kulturne vrste ili čak onih usmjerenih na razumijevanje društvene i ekonomske dinamike društva (Scazzosi, 2004). Grad Labin izabran je kao prostor homogenog stanovništva, mnogobrojnih promjena vladara, prostor sukoba i intenzivnog razvoja industrije u povijesti. Labin se u literaturi Dumbović-Bilušić (2015), Vrkljan (2019) i drugih spominje u kontekstu povijesnih industrijskih krajolika čime se daje odlična osnova za daljnje istraživanje prostora. U ovom radu analizirat će se ulično nazivlje, spomenici te grafiti u Gradu Labinu kao izvor zajedničke komemoracije i pokazatelja identiteta. Važno je istraživati simbolički krajolik kako bi se njegovali baština i kolektivni identitet te prisjećala povijest koja je oblikovala prostor onakvim kakvim danas on jest, a upravo je Labin specifičan primjer povezivanja rudarstva i antifašističkog pokreta. Samo proučavanje krajolika omogućuje bolje razumijevanje odnosa između prostora i društva.

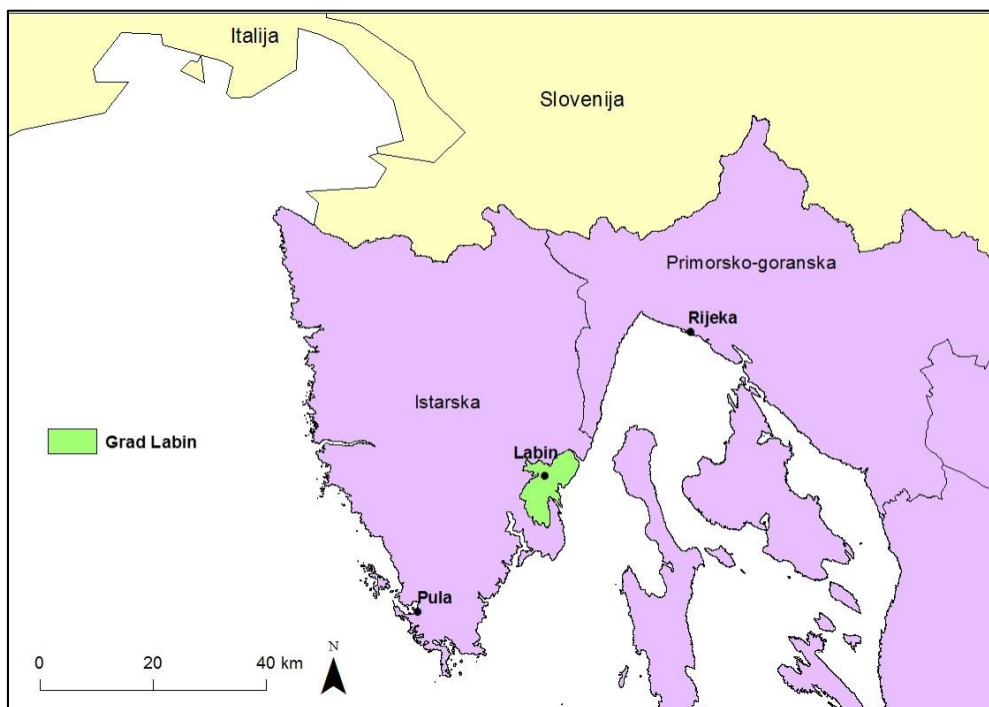
U prvim poglavljima prikazat će se geografski smještaj i položaj Grada Labina, naselja jedinice lokalne samouprave i sumirati prikaz općih fizičko-geografskih i društveno-geografskih obilježja Grada Labina. U nastavku će se govoriti o kratkoj povijesti grada kako bi se dobio bolji uvid u prošlost i onoga što je bitno za sadašnjost. Zatim će se obrađivati gradski tekst kao dio krajolika i svaki njegov dio, koji će biti obrađen u ovom radu, zasebno – ulično nazivlje, spomenici i grafiti. Na kraju će se prezentirati analiza uličnog nazivlja, spomenika i grafita te iznijeti zaključak.

2. CILJ I METODOLOGIJA RADA

Cilj ovog rada jest analizirati gradski tekst Grada Labina i njegovu simboliku kroz pregled uličnog nazivlja, spomenika i grafita u prostoru. Kroz ulično nazivlje posebno će se analizirati naselja Labin i Rabac, dva najveća naselja, a ostala naselja analizirat će se unutar jedne kategorije. Metode istraživanja koje će se koristiti su terensko istraživanje, odnosno, terensko popisivanje nazivlja ulica, spomenika i grafita, proučavanje znanstvene literature i potporne dostupne dokumentacije te kvalitativne analize teksta. Za analizu elemenata korištene su adekvatne statističko-matematičke metode, a za izradu slika karata geografski informacijski sustav ArcGIS.

3. GEOGRAFSKI SMJEŠTAJ I GEOGRAFSKI POLOŽAJ

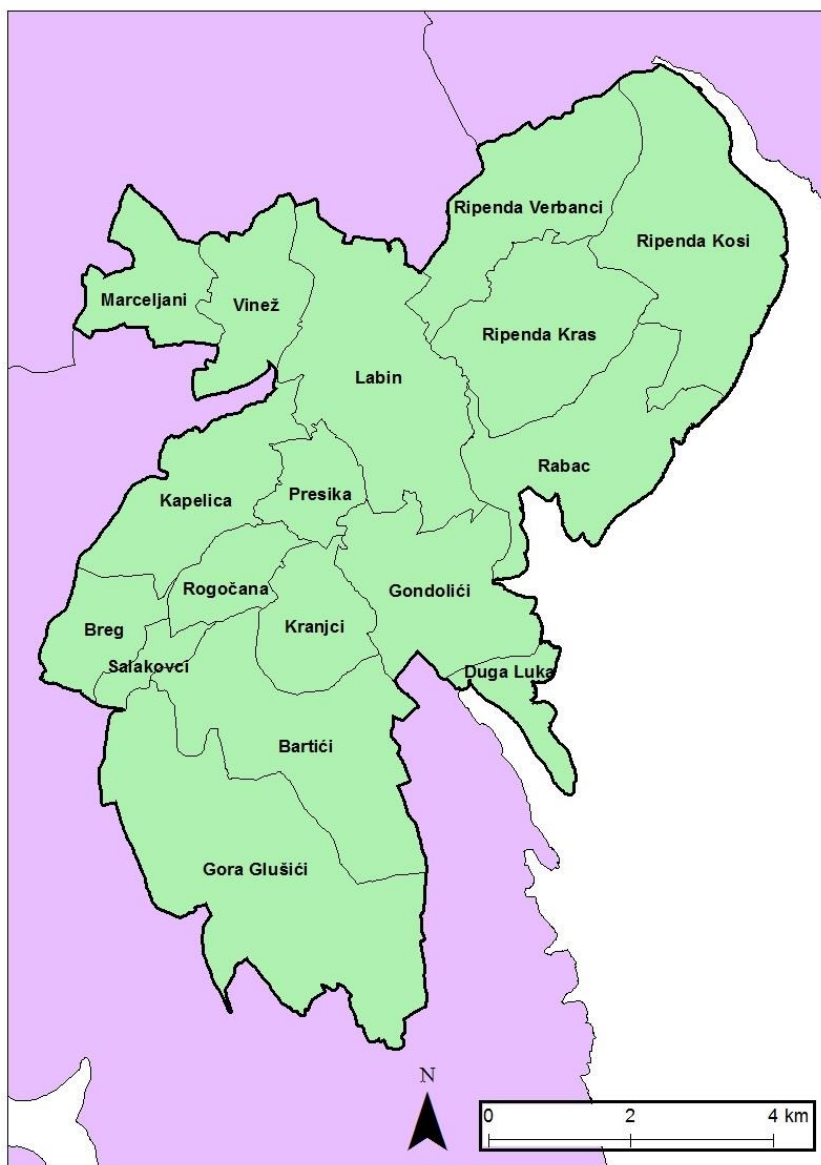
Labin je smješten na 45°8' sjeverne geografske širine te 14°13' istočne geografske dužine. Grad Labin je jedinica lokalne samouprave u Hrvatskoj koja administrativno pripada Istarskoj županiji. Nalazi se na istočnoj obali poluotoka Istre. Na sjeveru graniči s općinom Kršan, na sjeverozapadu s Općinom Sveta Nedelja te na zapadu i jugu s Općinom Raša. Na istoku ima izlaz na more, a dužina obalnog pojasa iznosi oko 20 kilometara. Nalazi se na pola puta između Grada Pule, sjedišta Istarske županije i Grada Rijeke, sjedišta Primorsko-goranske županije (Sl.1.).

Sl.1. Geografski položaj Grada Labina

izvor: rad autorice u Arcmap programu

Grad se sastoji od dva djela, tzv. Starog grada akropolskog tipa (antička *Albona* ili *Alvona*, koji se nalazi na 320m nadmorske visine, i Podlabina (*Pozzo Littorio d'Arsia*). Grad Labin sastoji se od 17 naselja: Labin, Rabac, Vinež, Kapelica, Presika, Marceljani, Rogočana, Ripenda Kras, Ripenda Verbanci, Kranjci, Gondolići, Bartići, Salakovci, Breg, Gora Glušići, Duga Luka i Ripenda Kosi (Sl.2.). Labin je upravno, administrativno i kulturno središte Labinštine – područje koja uz Grad Labin uključuje i Općine Raša, Kršan i Sveta Nedelja (u nekim izvorima i Općinu Pićan). Vinež je novo gospodarsko, a Rabac turističko središte.

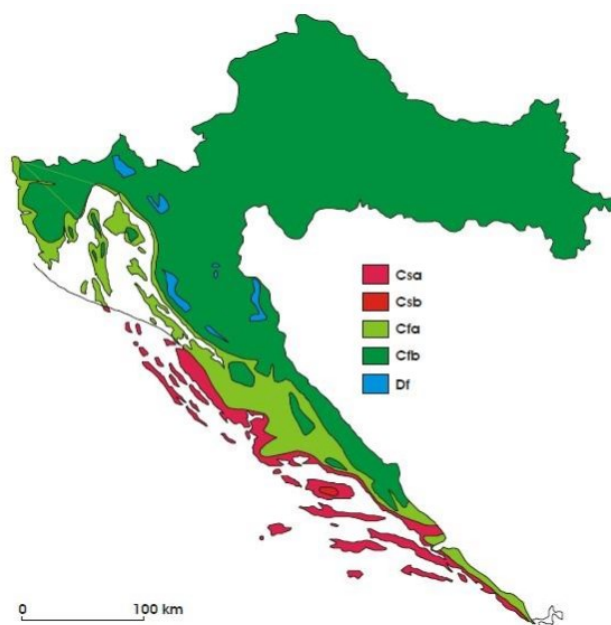

Sl.2. Naselja Grada Labina

Izvor: rad autorice u Arcmap programu

4. PRIRODNO-GEOGRAFSKA OBILJEŽJA

Grad Labin pripada reljefnoj cjelini crvene Istre i to primorskom dijelu, istočni priobalni dio, prema Prostornom planu Istarske županije. Podloga tla sačinjena je od vapnenaca i dolomita formirane u mezozoiku, kao što je slučaj s većim dijelom Istre. Područje Grada Labina ima umjereno toplu vlažnu klimu s vrućim ljetom (Cfa) (Sl.3.) te pripada submediteranskoj i eumediteranskoj vegetacijskoj zoni koje čine hrast medunac, bijeli grab, šmrika, drača. Najveći dio ovih šuma je u niskom uzgojnom obliku (UPU, 2007). Na području Grada Labina nalaze se dva zaštićena područja, a to su Značajni krajobraz "Labin, Rabac i uvala Prklog" i spomenik parkovne arhitekture – dva stabla glicinije na Titovom trgu.

Sl. 3. Geografska raspodjela klimatskih tipova po W. Köppenu u Hrvatskoj u standardnom razdoblju 1961.-1990

Izvor: Filipčić, 1998

5. POVIJEST

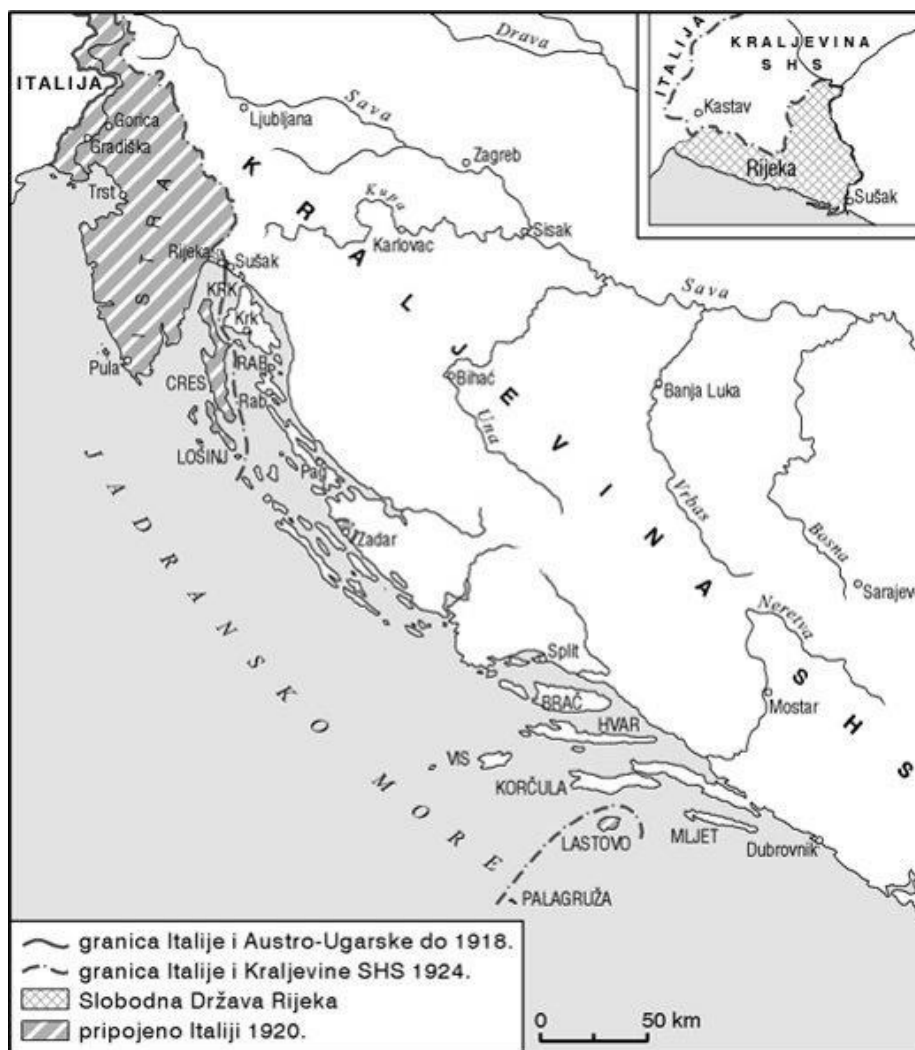
Labin je kroz povijest imao brojna imena: Alvum, Albunah, Alburnum, Alvona, Albona... Najpoznatija imena su Albona i Alvona: brojni povjesničari smatraju kako su ovo imena ilirsko-keltskog podrijetla te da znači „grad na brdu“ (*alb*= brdo).

Stemberger (1983a) govori o tome kako su povjesničari suglasni u tome da je Labin postojao prije nego što su Rimljani zauzeli Istru (177.g.pr.Kr.) i da ga bilježe kao jednim od centara Liburnije. Nakon pada Zapadnog rimskog carstva Labin je dospio najprije pod vlast Gota, a zatim Bizantinaca, Langobarda i Franaka što je trajalo sveukupno tri stoljeća. Kraj šestog i početak sedmog stoljeća značajni su zbog naseljavanja Avaro-Slovenaca koji su u posljednjoj seobi 611.godine spalili i uništili Labin do temelja. 789.godine na vlast dolaze Franci te je uveden feudalni sustav po kojem vlasnik zemlje postaje i vlasnik onih koji su na toj zemlji živjeli. Istrom su u tom razdoblju vladali grofovi i markgrofovi laici, kao feudanci njemačkih careva. Gradovi su imali pravo slobodno birati gradske načelnike, sklapati trgovačke sporazume i dogovarati rješenja sporova sve do 1208.godine kada je njemački car dao Istru u feud akvilejskim patrijarsima (Darovec i dr., 1999). Sjedište Akvilejske Istre nalazilo se redom u Puli, Kopru, a od 1282.u Labinu. Labin je 1341. dobio svoj statut kojeg su donijeli sami građani, a potvrdio ga je patrijarh Bertrand (Jelinčić, 2004) .

Mletačko je razdoblje bilo najplodnije što se tiče gradnji zgrada. U to se doba krenulo i s rudarenjem, djelatnošću koja će obilježiti Labin. Upravo je Labin bio najznačajnije obrtničko središte istarskog poluotoka, a tamošnjim proizvodima trgovalo se ili zamjenjivalo i na području preko Raše (Lindi, 2019).

Labin zatim kratkotrajno pada pod prvu austrijsku, a zatim francusku upravu. 1861. godine Istra, kao makrogrofovija, pada pod drugu austrijsku upravu. Napokon se otvara i prva jama, ona u Krapnu, a poslije na Vinežu i Štrmcu. Lokalno stanovništvo ovdje sad nalazi poslove. Počele su se graditi i neke bolje kuće. Sagrađeno je tada niz cesta koje i danas postoje. Austrija je podigla svjetionike u Rapcu, Crnoj Punt i Ubašu, izgradila pristaništa u lukama Plomina i Rapca, Tunarice i Trgeta, dozvoljavajući na taj način brži razvoj trgovine brodova manje nosivosti (Stemberger, 1983b).

Nakon sloma austrijskog fronta, 1918.godine, dijelovi talijanske vojske ušli su u Labin, a Rapalskim ugovorom 1920.godine Labinski je kraj definitivno ustupjen Italiji (Sl.6).

Sl.4. Rapalski ugovor

Izvor: Hrvatska Enciklopedija (20.8.2024.)

U tom razdoblju talijanske vladavine hrvatske škole bile su zatvorene, a umjesto njih otvorene su škole na talijanskom jeziku koje su otvarane i u najmanjim selima iako uvjeta za rad, poput stručnog kadra, nije bilo. Uvela se zabrana uporabe slavenskih jezika na javnim mjestima, a prezimena obitelji slavenskog podrijetla talijanizirana su, baš kao i imena naselja. Najveći industrijski razvoj Labin doživljava u godinama pod talijanskom vlašću 1920-ih i 1930-ih godina. Izvozi se ugljen, boksit i cementni lapor, elektrificiralo se područje, uvodi se opskrba mreža, obnavlja se rijeka Rašu i isušuje se Čepić Jezero (Buterin i dr., 2022). Proširenjem rudnika u Labin dolazi tri tisuće stanovnika u potrazi za poslom i boljim životom. U travnju 1936. godine planski kreće izgradnja Raše, naselja nastalog zbog potreba tamošnjeg rudnika ugljena. Nakon Raše, gradi se i današnji Podlabin. Podlabin se sastojao od tri cjeline: 12 velikih trokatnih stambenih zgrada (kazarmoni), 41 manjih dvokatnica (kazakape) i 20 dvokatnica (vilete) – ukupno 600 stanova za gotovo 3000 stanovnika. Tri vrste kuća odražavaju rigoroznu

hijerarhijsku podjelu zaposlenih u rudniku na rudare i obične radnike, nadzornike i uredske radnike te rukovodeće osoblje (tehničare i inženjere).

Talijansku vlast na Labinštini obilježio je jedan bitan događaj. Nezadovoljstvo rudara na Labinštini zbog otpuštanja s posla, malih i neredovitih plaća te općenito loših uvjeta rada i života, dovelo je do njihova štrajka, koji je trajao od 2. do 8. ožujka 1921. godine. Sva vlast u Labinštini za trajanje štrajka bila je "u rukama rudara". Štrajk je nasilno slomljen, organizatori štrajka bili u potom bezobzirno maltretirani. Zahtjevi štrajkaša, izneseni uoči početka štrajka i ponavljani tijekom njegova trajanja, nisu za tad uzeti u obzir (Šetić, 2008). Taj je događaj poznat i kao Labinska republika te se smatra prvim antifašističkim ustankom na svijetu. Giovanni Pipan bitno je ime Labinske republike te je upravo on predvodio ustanak. Matošević (2021) navodi kako je "Kova je nasa" ili "Kova je naša" zasigurno postala najpoznatija sintagma i istovremeno organizacijsko-borbeni poklič 20. stoljeća proizašao iz nezadovoljstva radništva Istarskog poluotoka.

Nakon Drugog svjetskog rata Labin i Podlabin brzo se stapaju u jedan grad, koji se nastavkom rudarenja širio prema prigradskim naseljima Starci, Kature, Marcilnica i Vinež (Milevoj i Strenja, 1999). Mirovnim ugovorom od rujna 1947. Istra je, s izuzetkom manjeg dijela između Mirne i Kopra, ušla u sastav Jugoslavije (Stemberger, 1983c).

Nastaju prvi narodnooslobodilački odbori, politička i administrativna tijela koja su organizirali partizani tijekom Narodnooslobodilačke borbe u Drugom svjetskom ratu na teritoriju Jugoslavije. U rujnu 1950. osniva se radnički savjet rudnika koji privlači sve više radnika, kako iz bivših država Jugoslavije, tako i one iz Francuske i Njemačke, svi sa željom da pomognu obnovi socijalističke domovine (Milevoj, 1991). O izuzetnosti labinske omladine govori prijelazna zastavica koju im je, kao najboljoj omladinskoj organizaciji u Istri u 1946. godini, dodijelio Oblasni odbor Saveza antifašističke omladine Julijske krajine za Istru (SAOJK). 1947. godine u Beogradu se osniva Savez boraca narodnooslobodilačkog rata (SBNOR), a u vrijeme osnutka Kotarski odbor SBNOR-a Labin imao je oko 2000 članova s područja s kojega je prema ukupnim procjenama Saveza boraca u NOP-u sudjelovalo oko 7000 osoba, od čega 4000 u jedinicama Narodnooslobodilačke vojske, a broj poginulih boraca i žrtava fašističkoga terora procijenjen je na ukupno 1326 ljudi. Tito i rudarstvo su za Labinštinu gotovo neraskidiv pojam. Pleše (1980) pojašnjava povezanost Tita i uspješnog rudarstva: "Vrlo su značajne posjete druga Tita rudarima Istarskih ugljenokopa. Svaki susret Tita i radničke klase Labinštine bio je novi poticaj i nadahnuće za unapređenje proizvodnih i samoupravnih rezultata rada.

Titove riječi o samoupravljanju, značenju rudarske industrije, bratstvu i jedinstvu, putokaz su radničkoj klasi i narodu ovog dijela Istre za budući rad" (Sl.7.).

Sl.5. Posjet Josipa Broza Tite u Labinu

Izvor: Labinska republika, 2012

Za vrijeme socijalizma otvaraju se škole na hrvatskom jeziku, a posebno je bitna Rudarsko-industrijska škola, prva srednjoškolska ustanova na hrvatskom jeziku na Labinštini. Izgrađen je Dom zdravlja, otvaraju se nova poduzeća, postavljena je razglasna stanica, organiziraju se manifestacije i zabave... Do pedesetih godina prošlog stoljeća u Rabac su dolazili samo radnici i rudari. Uvođenjem prometne veze i stvaranjem smještajnih kapaciteta Rabac privlači sve više stranih turista. Zbog nedostatka sredstava, pogrešnih procjena rezervi ugljena i sve veće brige za zaštitu okoliša, došlo je do zatvaranja rudnika u Raši, Labinu, Ripendi i Pićnu. Rudarsku djelatnost nastavilo je novo poduzeće, Istarski ugljenokopi Tupljak. Međutim, od 1990. do 1992. godine, zbog proizvodnih poteškoća, Istarski ugljenokopi Tupljak su se našli u stečaju i postali ovisni o Hrvatskoj elektroprivredi. U svibnju 1999. godine prestala je proizvodnja u Tupljaku, a 29. prosinca jama je zatvorena, čime je zatvoren i posljednji ugljenokop u Hrvatskoj. Tim događajem rudarstvo prestaje biti aktivna djelatnost na Labinštini, ali značaj rudarstva na ovom prostoru ostaje velik i dan danas. Industrija u Labinu danas je koncentrirana u industrijskoj zoni Vinež, a od ostalih grana vrlo je važan turizam čije je središte Rabac.

6. STANOVNIŠTVO

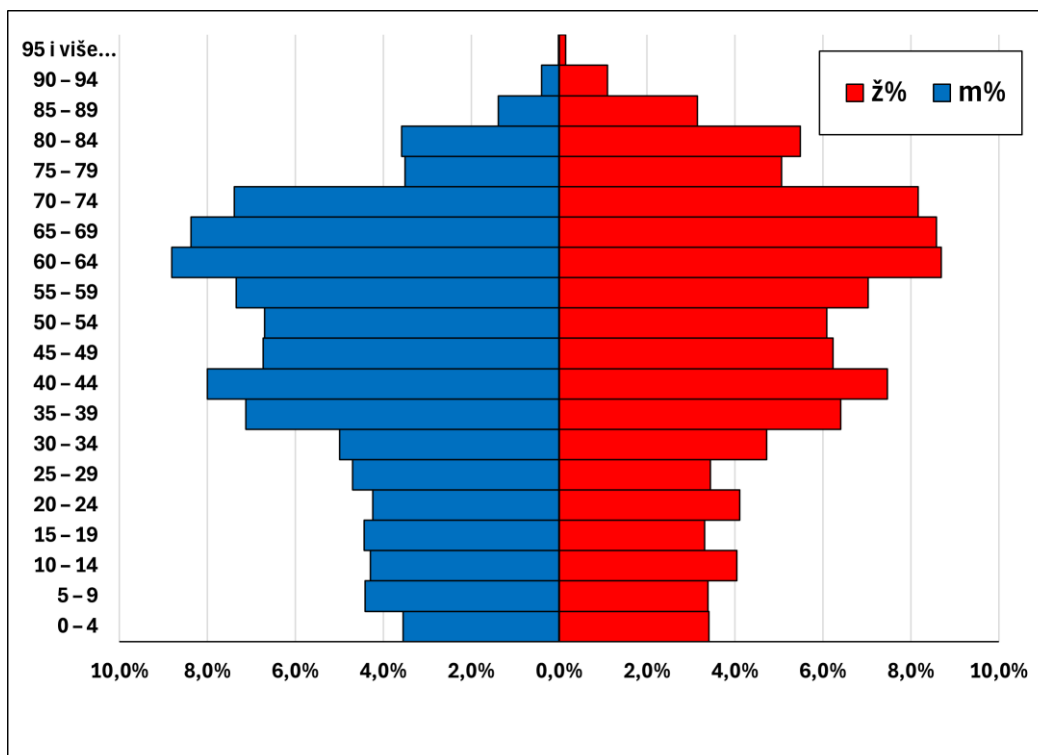
Prema popisu stanovništva 2021.godine Grad Labin nastanjuje ukupno 10 424 stanovnika. Grad Labin površinom obuhvaća 71,85 km², a gustoća naseljenosti iznosi 145 st/km² što je više od prosjeka Republike Hrvatske (68 st/km²). Najveće naselje je Labin s 5 806 stanovnika, a slijede ga Rabac i Vinež kao jedina naselja, uz Labin, s više od tisuću stanovnika (Tab.1.).

Naselje	Broj stanovnika
Labin	5806
Rabac	1257
Vinež	1172
Kapelica	635
Presika	561
Marceljani	191
Rogočana	154
Ripenda Kras	122
Ripenda Verbanci	99
Kranjci	98
Gondolići	81
Bartići	62
Salakovci	62
Breg	46
Gora Glušići	37
Duga Luka	30
Ripenda Kosi	11

Tab.1. Broj Stanovnika po naseljima Grada Labina 2021.godine

Izvor: DZS, 2013

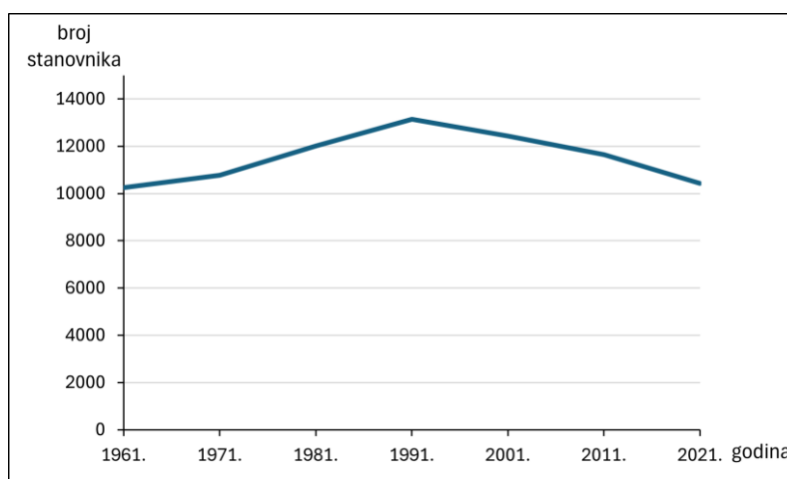
Mlado stanovništvo čini 15,4%, zrelo stanovništvo 47,6% i staro 37% ukupnog stanovništva. Prema tome, Grad Labin ima staru populaciju s obzirom da je udio starog stanovništva veći od 8%, a udio mladog stanovništva manji od 30%. Nadalje, dobno-spolna piramida Grada Labina je konstriktivnog tipa što znači da broj stanovnika opada (Sl.6.).

Sl. 6. Dobno-spolna piramida Grada Labina 2021.godine

Izvor: rad autora prema DZS, 2021

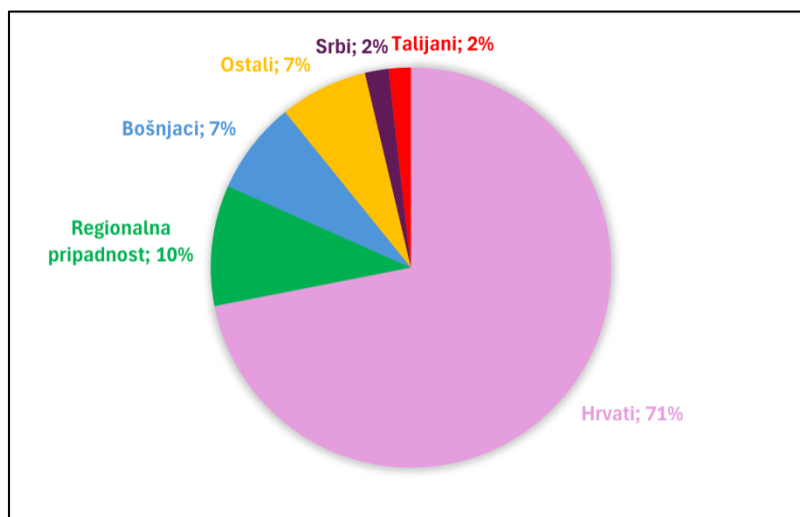
Grad Labin je, baš kao i većina drugih jedinica lokalne samouprave RH, najveći broj stanovnika imao 1991.godina, nakon čega doživljava pad. Posljednji pad, u međupopisnom razdoblju 2011.-2021., iznosio je 10,46% (Sl.7.).

Sl.7. Kretanje broja stanovnika u Gradu Labinu 1961.-2021.

Izvor: rad autora prema DZS, 2021

Grad Labin jedan je od jedinica lokalne samouprave s relativno manjim udjelom Hrvata u ukupnom stanovništvu (Sl.8.). Razlog tome je, osim povijesnih naseljavanja drugih naroda, visoki udio stanovništva koji se regionalno izjašnjavaju, čak preko 10%. Raos (2014) objašnjava ovaj fenomen: "Polazeći od povijesnih specifičnosti istarskoga poluotoka, kao i demografskih i ekonomskih karakteristika koje ovaj dio zemlje razlikuju od drugih županija, IDS je putem županijskih institucija i medijskog prostora nametnuo narativ o Istri kao regiji koja posjeduje vlastiti regionalni identitet".

Sl.8. Narodnosni sastav stanovništva Grada Labina 2021.godine

Izvor: Rad autora prema DZS, 2021

7. GRADSKI TEKST

Gradski tekst samo je dio krajolika jednog grada. Međutim, gradski se tekst počeo tek kasnije proučavati u okviru krajolika. Tradicionalna geografija često se orijentirala na fizičke elemente krajolika, analizirajući oblike reljefa, tlo, biljni i životinjski svijet i prirodne procese. Brosseau (1995) govori o premalom interesu geografa na značenje, subjektivnost, djelovanje, imaginaciju, a interes je uglavnom usmjeren na 'dokumentarnu' vrijednost književnih izvora za regionalnu geografiju. U pokušaju da vrte ljudske perspektive i vrijednosti u srž geografije, humanisti su se usredotočili na različite aspekte 'osjećaja za mjesto' i percepciju krajolika. Društvena geografija uvela je koncepciju krajolika kao kulturnih i društvenih proizvoda, odražavajući vrijednosti, stajališta i tradicije društava koja ih stvaraju. Modernistički pristupi često su naglašavali funkcionalne i racionalne aspekte krajobraza. Postmodernizam je doveo u pitanje te poglede, ističući subjektivnu, fragmentiranu i simboličku prirodu krajolika. Uveo je ideju da su krajolici otvoreni za više tumačenja, slično kao i tekst. Demeritt (1994) naglašava

kako usporedba krajolika s tekstem, ikonom, spektaklom ili načinom gledanja pomiče perspektivu geografa izvan morfologije i oslobađa ih bilo kakvih zakržljalih veza s metaforama prirodnog djelovanja fizičkih geografa. Tekst se smatra skupom uvjerenja koja su postala razumljiva kroz organizaciju prostora kao simbola i prostornih simbola kao takvih. Mjestima se pripisuju dominantna značenja i 'proizvode' se pejzaži (Cosgrove, 1989). U konačnici, gradski tekst jedan je od načina na koji možemo tumačiti gradove i njegove krajolike, otkrivajući značenja i društvene procese koji oblikuju te fizičke prostore.

Gradski tekst u ovom radu označavaju ulično nazivlje, spomenike i grafite.

7.1. ULIČNO NAZIVLJE

Imena ulica uobičajena su značajka svakog grada, svakodnevnica su građana te im je primarni cilj lakše snalaženje u prostoru grada. Međutim, osim ove primarne, pragmatične i denotativne funkcije prostorne lokalizacije, imena ulica također se koriste na simboličke i konotativne načine za upisivanje političkog značenja u krajolik (Rusu, 2021). Osim političkog postoje i ostala značenja kao što su religiozna, geografska, povijesna, opisni nazivi itd. Nazivlja ulica i spomenici služe kao oznake zajedničkog sjećanja i društvenih vrijednosti u vremenu. Prema Šakaji i Crljenko (2017), vidljivost gradskoga krajolika čini imena ulica i spomenike vrlo pogodnim alatom legitimizacije svjetonazora. Iz tog razloga analiziranjem ovih tekstova mogu se istraživati identitet i evolucija grada. Gradski tekst je skladište komemorativnih odluka koje su donijele lokalne vlasti s moći imenovanja ulica (Oto-Peralías, 2018). Ipak, postoji i praksa u kojoj građanstvo sudjeluje u imenovanju ulica, trgova i cesta dajući svoje prijedloge.

7.2. SPOMENICI

Prema Proleksis enciklopediji postoje dvije definicije spomenika:

1. Naziv za materijalnu baštinu iz prošlih vremena (značajna umjetnina., kulturna, povijesna dobra, živa i neživa priroda)
2. Javno arhitektonsko zdanje ili kiparsko ostvarenje (kip, poprsje, glava, grupa figura) posvećeno uspomeni na zaslužne ljude ili povijesne događaje.

U prvoj skupini objekt, koji je u sadašnjosti spomenik, u prošlosti je imao praktičnu svrhu. U ovom radu bavit ćemo se drugom skupinom, spomenicima koji su namjerno postavljeni u svrhu

obilježavanju i očuvanju sjećanja na značajne događaje, osobe ili ideje. Oni često služe kao podsjetnik na povijesne događaje ili važne aktere u društvu. Obično su postavljeni na javnim mjestima kao što su trgovi, parkovi, šetališta kako bi osigurali bolju vidljivost i bili dostupni široj masi. Služe kao sredstva za edukaciju javnosti, a nerijetko su sami po sebi turistička atrakcija kao što je primjer s Kipom slobode u New Yorku.

7.3. GRAFITI

Postoje i gradski tekstovi nastali djelovanjem isključivo građana, kao što su grafiti. Prema Oxford Learner's Dictionaries, grafiti su crteži, natpisi ili oznake koje su neovlašteno naslikane, urezane ili ispisane na zidovima ili drugim površinama na javnim mjestima. Mogu se interpretirati kao tekst iz kojeg možemo iščitati sociološke i kulturne vrijednosti. Grafiti omogućuju anonimno slanje poruke zajednici uz pomoć javnog prostora (Sinnreich, 2004). Ponekad je teško razlikovati grafitni vandalizam od grafitne umjetnosti i obrnuto. Ipak, grafitne ne možemo tako strogo podijeliti u te dvije skupine. Estetika grafita i stav zajednice prema njima—bilo da se radi o toleriranju, kriminalizaciji ili prihvaćanju—ovise od faktora kao što su njihova lokacija, sadržaj i način na koji se poruka prenosi (Halsey i Young, 2002).

Lachmann (1988a) je istraživao javni diskurs o grafitima (koji uključuje medijska izvješća, političke dokumente, neke akademske spise i javno mnijenje) i naišao na sljedeće pretpostavke: da su grafiti djelo tinejdžera; da su grafiti posljedica nezaposlenosti ili dosade; da su grafiti asocijalni; da su grafiti povezani s područjima s nižim prihodima; da su grafiti povezani s drugim kriminalnim aktivnostima. Kad se kultura grafita podrobnije ispita, ti su stereotipi neutemeljeni. Lachmann (1988b) tvrdi da ne postoje određena tipična demografska obilježja autora grafita, već da podjednako sudjeluju i žene i muškarci, i mladi i stari te oni s nižim i oni s višim prihodima.

8. ANALIZA GRADSKOG TEKSTA GRADA LABINA

U ovom ćemo poglavlju analizirati redom ulično nazivlje, spomenike i grafitne.

8.1. ANALIZA ULIČNOG NAZIVLJA

Analizirana su ulična nazivlja dva najveća naselja koja ujedno imaju i najveći broj ulica. Labin i Rabac, a ulična nazivlja ostalih naselja pridružena su kategoriji ostalih naselja. Ulična nazivlja, odnosno ulice, ceste i trgove jednim imenom nazivamo hodonimi. Prema članku 7 Zakona o naseljima "Ime naselja, ulice i trga određuje odlukom predstavničko tijelo jedinice lokalne samouprave po prethodno pribavljenom mišljenju vijeća mjesnog odbora odnosno drugog oblika mjesne samouprave koji se nalazi na području na kojem se određuje ili mijenja ime naselja, ulice i trga". Od Grada Labina saznaje se kako se hodonimi u Gradu Labinu imenuju uzimajući u obzir i imena koje predlože mjesni odbori. Prema Lasić (2017) razlikujemo tri skupine hodonima:

1. Hodonimi s antroponimskom sastavnicom
2. Hodonimi s toponimskom sastavnicom
3. Hodonimi sa sastavnicom koja nije antroponim ili toponim (ostali hodonimi)

U Labinu je popisano ukupno 57, u Rapcu 22, a u ostalim naseljima 55 hodonima. U nastavku slijedi statistički pregled skupine hodonima (Tab.2).

KATEGORIJA	Grad Labin		Labin		Rabac		Ostala naselja	
	Broj hodonima	Udio	Broj hodonima	Udio	Broj hodonima	Udio	Broj hodonima	Udio
Hodonimi s antroponimskom sastavnicom	67	50%	29	51%	4	18%	34	62%
Hodonimi s toponimskom sastavnicom	22	16%	7	12%	12	55%	3	5%
Ostali hodonimi	45	34%	21	37%	6	27%	18	33%
Ukupno	134	100%	57	100%	22	100%	55	100%

Tab.2. Kategorije hodonima u Gradu Labinu

Izvor: izrada autorice

Kada bismo analizirali cijeli Grad Labin, najzastupljeniji bili bi hodonimi s antroponimskom sastavnicom, zatim ostali hodonimi, a najmanje zastupljeni bili bi hodonimi s toponimskom sastavnicom. Ista analiza vrijedi i za naselje Labin i za ostala naselja, dok Rabac ima najzastupljenije hodonime s toponimskom sastavnicom, zatim ostale hodonime, a najmanje su zastupljeni hodonimi s antroponimskom sastavnicom.

U nastavku teksta analizirat će se potkategorije.

8.1.1. HODONIMI S ANTROPONIMSKOM SASTAVNICOM

Hodonimi s antroponimskom sastavnicom ili drugom riječju, antropohodonimi, su nazivi ulica, trgova i cesta koja u sebi nose vlastito ime. Područja djelovanja osoba čiji su antroponimi integrirani u labinsku hodonimiju su sljedeći:

- a) političari, revolucionari, djelatne vojne osobe i narodni heroji
- b) sveci
- c) umjetnost – književnost, arhitektura
- d) znanost filologija, medicina
- e) labinske obitelji

KATEGORIJA	Grad Labin		Labin		Rabac		Ostala naselja	
	Broj hodonima	Udio	Broj hodonima	Udio	Broj hodonima	Udio	Broj hodonima	Udio
Političari, revolucionari, djelatne vojne osobe i narodni heroji	16	24%	14	48%	2	50%	-	-
Sveci	4	6%	3	10%	1	25%	-	-
Umjetnost	6	9%	5	17%	1	25%	-	-
Znanost	2	3%	2	7%	-	-	-	-
Labinske obitelji	39	58%	5	17%	-	-	34	100%
Ukupno	67	100%	29	100%	4	100%	34	100%

Tab.3. Potkategorije hodonima s antroponimskom sastavnicom u Gradu Labinu

Izvor: izrada autorice

Iz tablice 3 možemo primijetiti kako je na teritoriju Grada Labina više od polovice hodonima s antroponimskom sastavnicom nazvano po nekoj Labinskoj obitelji, međutim to je iz razloga što su ovdje uključena sva manja naselja koja imaju po dvije ili tri ulice te su ona sva nazvana po Labinskim obiteljima. Ovo nije ništa neobično s obzirom da se u prošlosti sva manja mjesta nazivala po obiteljima čije je prezime bilo brojčano dominantno na tom prostoru. Kada analiziramo samo Labin i Rabac primjećujemo kako je polovica hodonima s antroponimskom sastavnicom vezana uz političare, revolucionare, djelatne vojne osobe i narodne heroje. U ovu skupinu u Labinu spadaju Ulica Alda Negrija, Ulica Antona Selana, Ulica Dinka Vitezića, Ulica

Ermenegilda Štembergera, Ulica Joakima Rakovca, Ulica Karla Kranjca, Ulica Mate Blažine, Ulica Matka Laginje, Ulica Nike Katunara, Ulica Pine Budicina, Ulica Paola Sfecija, Ulica Viktora Cara Emina, Ulica Vjekoslava Spinčića i Titov Trg te Obala Maršala Tita i Ulica Emilio Gentilini u Rapcu. Ostala naselja nemaju antropohodonim vezan uz političare, revolucionare, djelatne vojne osobe i narodne heroje. Analizirajući ovu potkategoriju hodonima može se primijetiti dominacija antropohodonima koje su ostavile trag svojega djelovanja ponajprije u narodnooslobodilačkoj borbi boreći se protiv fašizma. Iznimka je Dinko Vitezić, političar i hrvatski narodni preporoditelj. Antropohodonimi vezani uz svece su Ulica Sv.Katarine, Šetalište San Marco i Ulica Sv.Mikule u Labinu te Ulica Svetog Andrije u Rapcu.

Antropohodonimi koji su vezani uz umjetnost su Ulica Matije Grpca, Ulica Stjepana Konzula, Ulica Balda Lupetine, Ulica Mate Balote i Ulica Viktora Cara Emina u Labinu te Ulica Giuseppine Martinuzzi u Rapcu. Svi su oni djelovali u području književnosti, a Mate Balota i Viktor Car Emin kroz svoja su djela isticali antifašističke vrijednosti.

Broj hodonima vezanih uz labinske obitelji u Labinu jest 5, a to su Tonci, Čekadi, Šćiri, Smolići i Senari. Primjeri za ostala naselja su Bartići, Murati, Kranjci, Katići, Markoni, Dropini, Kosi, Viškovići, Blaškovići, Faraguni, Tomažići, Knapići, Bembići i dr.

8.1.2. HODONIMI S TOPONIMSKOM SASTAVNICOM

Toponimi su vlastita imena naselja (gradovi, sela...) i geografskog objekta (mora, rijeke, planine...). Hodonimi s toponimskom sastavnicom podijeljeni su u sljedeće potkategorije:

- a) Hodonimi u čijoj je strukturi ojkonim (ime naselja)
- b) Hodonimi u čijoj je strukturi ime regije
- c) Hodonimi u čijoj je strukturi hidronim
- d) Hodonimi u čijoj je strukturi oronim
- e) Hodonimi u čijoj je strukturi nesonim (ime otoka)

KATEGORIJA	Grad Labin		Labin		Rabac		Ostala naselja	
	Broj hodonima	Udio	Broj hodonima	Udio	Broj hodonima	Udio	Broj hodonima	Udio
Ojkohodonimi	11	50%	3	43%	5	42%	3	100%
Regija	3	14%	1	14%	2	17%	-	-
Hidronim	2	9%	-	-	2	17%	-	-
Oronim	4	18%	3	43%	1	8%	-	-
Nesonim	2	9%	-	-	2	17%	-	-
Ukupno	22	100%	7	100%	12	100%	3	100%

Tab.4. Potkategorije hodonima s toponimskom sastavnicom u Gradu Labinu

Izvor: izrada autorice

Iz tablice 4 možemo iščitati kako je na području Grada Labina iz ove kategorije najviše ojkohodonima koji čine polovicu udjela. Najviše ih je u Rapcu (pet), a to su Plominska ulica, Opatijska ulica, Raška ulica, Medulinska i Idrijska ulica. Plomin, Opatija, Raša i Medulin susjedna su naselja Labinu, a Idrija je grad koji je, kao i Labin, značajne industrijske baštine. U Labinu nalazimo tri ojkohodonima: Pulska ulica, Opatijska ulica i Pazinska ulica, također gradovi susjedni Labinu. U hodonime s toponimskom sastavnicom za ostala naselja uvrštene su ulice čiji je naziv isti kao i naselju kojem pripadaju, a naziv im se ne može svrstati ni u jednu kategoriju osim nepoznato.

Hodonimi koji sadržaju regiju u nazivu su Istarska ulica i Kvarnerska ulica u Rapcu te Istarska ulica u Labinu. Hodonima koja u nazivu sadrže hidronim su dva, a to su Jadranska ulica i Mediteranska ulica u Rapcu. Hodonimi koji sadržavaju oronim u nazivu su Prilaz Vetva (prostrana visoravan iznad Raše), Ulica Učka i Karlota (kamenolom). Dva su hodonima koja sadržavaju nesonim u nazivu. To su Creska ulica i Lošinjska ulica, obje u Rapcu.

8.1.3. HODONIMI SA SASTAVNICOM KOJA NIJE ANTROPONIM ILI TOPONIM (OSTALI HODONIMI)

U hodonime sa sastavnicom koja nije antroponim ili toponim spadaju:

- a) Hodonimi motivirani povijesnim događajem, razdobljem, skupinom i sl.
- b) Hodonimi motivirani geomorfološkim značajkama (oblik, izgled, svojstva tla)
- c) Hodonimi motivirani ljudskima aktivnostima
- d) Hodonimi motivirani apstraktnim pojmovima
- e) Hodonimi motivirani nazivima i dijelovima biljaka
- f) Hodonimi motivirani imenom ili nazivom izgrađenoga objekta

g) Nepoznate motivacije

KATEGORIJA	Grad Labin		Labin		Rabac		Ostala naselja	
	Broj hodonima	Udio	Broj hodonima	Udio	Broj hodonima	Udio	Broj hodonima	Udio
Povijesni događaj, razdoblje, skupina	6	13%	5	24%	1	17%	-	-
Geomorfološke značajke	8	18%	5	24%	1	17%	2	11%
Ljudske aktivnosti	2	4%	1	5%	1	17%	-	-
Apstraktni pojmovi	3	7%	2	10%	1	17%	-	-
Nazivi i dijelovi biljaka	2	4%	-	-	2	33%	-	-
Izgrađeni objekt	1	2%	-	-	-	-	1	6%
Nepoznato	23	51%	8	38%	-	-	15	83%
Ukupno	45	100%	21	100%	6	100%	18	100%

Tab.5. Potkategorije ostalih hodonima u Gradu Labinu

Izvor: izrada autorice

U tablici 5 prikazane su potkategorije ostalih hodonima. U ovoj se kategoriji ne ističe ni jedna potkategorija osim onih hodonima čije je porijeklo autorici nepoznato i/ili nije mogla pronaći u literaturi.

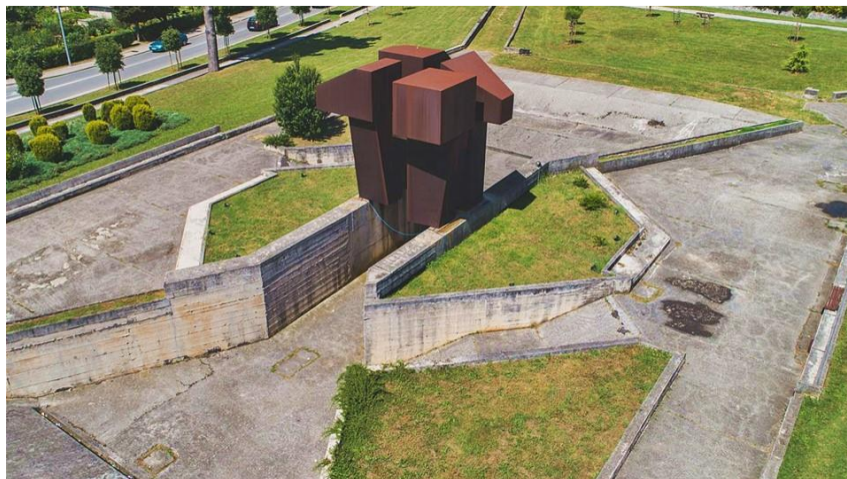
Hodonimi čiji su nazivi povezani s povijesnim događajem, razdobljem ili skupinom su Ulica Prvog Maja (Međunarodni praznik rada), Ulica Istarskih narodnjaka (skupina ljudi koja se borila za očuvanje svijest istarskih Hrvata), Ulica 43.istarske divizije (skupina boraca u Narodnooslobodilačkom pokretu), Ulica 9.septembra (Narodni ustanak u Istri nakon kojega je Istra priključena Hrvatskoj) i Trg labinskih rudara u Labinu te Obala Maršala Tita u Rapcu.

Geomorfološke značajke u hodonimu sadrže Ulica Brdo, Ulica Kalić (omanja lokva), Dolinska ulica, Prilaz Kršin (kameniti pašnjaci) u Labinu, Ulica Brdo u Rapcu te Breg i Duga Luka u istoimenim naseljima. Ljudske aktivnosti predstavljaju dva hodonima: Rudarska ulica, jedna u Labinu i jedna u Rapcu. U hodonime s apstraktnom sastavnicom svrstani su Ulica slobode i Stari trg u Labinu te Ulica slobode u Rapcu. Dijelove i nazive biljaka sadržavaju hodonimi ulica Maslinica i ulica Ladonja u Rapcu. Nepoznato je ostalo ukupno 23 hodonima od kojih se veliki broj nalazi u ostalim naseljima kao što su ulice Maur, Malej, Žugaj, Prodol, Maconji, Kalusovo...

8.2. ANALIZA SPOMENIKA

U ovom radu analizirat će se spomenici kao javna arhitektonska zdanja ili kiparska ostvarenja (kip, poprsje, glava, grupa figura) posvećena uspomeni na zaslužne ljude ili povijesne događaje (Proleksis enciklopedija).

Prvi spomenik jest Spomenik rudaru borcu (Sl.9.), ujedno i najveći spomenik na Labinštini. Sastoji se od četiri velika željezna čekića koja tvore svežanj. Spomenik je djelo kipara i slikara Quintina Bassania i arhitekta Berislava Iskre čiji je projekt 1980. pobijedio na urbanističko-arhitektonskom natječaju nekadašnje Općine Labin za izgradnju spomenika u središtu Labina kojim bi se odala počast bogatoj rudarskoj i revolucionarnoj povijesti cijele Labinštine. Spomenik je dovršen tek 2024.godine , a povodom otvaranja gradonačelnik Grada Labina Valter Glavičić poručio je: *Labin je izrastao na rudarskoj tradiciji, trudu i radu labinskih rudara kojima ovime odajemo počast. Spomen prostor rudaru-rudaru borcu priča je o svima nama, našem gradu i povijesti, a ovim projektom obnove ono postaje najljepši javni prostor u gradu, prikladan za manifestacije i provođenje slobodnog vremena Labinjana i Labinjanki, kao i svih njegovih posjetitelja“, poručio je gradonačelnik Labina Valter Glavičić povodom otvaranja obnovljenog Spomen prostora rudaru-rudaru borcu.*

Sl.9.Spomenik rudaru borcu

izvor: Labinska komuna, 2022

Odmah ispod male crkve Sv.Kuzme i Damjana nalazi se kip Matije Vlačića. Vlačić je bio hrvatski protestantski teolog, crkveni povjesničar i filolog. Školovanje je započeo u Veneciji kod humanista Giambattiste Cipellija, a njegov ujak Baldo Lupetina upoznao ga je s protestantskim reformacijskim pokretom. Njegovim najznačajnijim djelom smatra se *Ključ Svetoga pisma*, prvi enciklopedijski i hermeneutički rječnik Biblije, iz 1567.godine.

Sl.10. Spomenik Matije Vlačića

izvor: fotografija autorice (2.7.2024.)

Na gradskom groblju, na mjestu gdje se provodi obred posljednjeg ispraćaja pokojnika, nalazi se Raspelo, djelo Jozefa Jankoviča iz Slovačke. Spomenik se sastoji od razapetih udova ljudskog tijela, bez glave i trupa, koji tvore križ.

Sl.11. Spomenik Raspelo

izvor: fotografija autorice (10.7.2024.)

Na Šetalištu San Marco nalazi se tzv. Aleja velikana s bistama važnih povijesnih osoba Labina. Penjući se šetnicom, redom se nalaze spomenici Giuseppine Martinuzzi, Giovannija Pipama, Vladimira Švalba Vida, Mate Blažine, Marina Licul-Falora i Alda Negrija. Giuseppina Martinuzzi (Sl.12.) bila je učiteljica, pjesnikinja i revolucionarka. Zalagala se za radnička prava i surađivala je s labinskim rudarima. Njezino najpoznatije pedagoško djelo, *Mnemonički priručnik*, osmišljen je kako bi učenicima pomoglo u pamćenju gradiva. Ivan Pipan (Sl.13.) ostao je najpoznatiji kao jedan od vođa Labinske republike. 1920.godine poslan je u Labin sa zadatkom da učvrsti sindikalnu organizaciju i socijalistički pokret na tom prostoru. U kratkom vremenu stekao je autoritet među rudarima te su ga u ožujku 1920. napali fašisti što je bio okidač nakon čega je došlo do pobune i osnivanja Labinske republike. Vladimir Švalba Vid(Sl.14.) bio je profesor sušačke gimnazije u Rijeci i antifašist, borac u narodnooslobodilačkom pokretu. Također je bio jedan od glavnih urednika novina "Primorski borac", "Primorski vjesnik" i "Sloboda - La libertà". Mate Blažina (Sl.15.) bio je antifašist i partizan koji je sudjelovao u raznim akcijama na Labinštini, Bujštini i u Gorskom kotaru. Proglašen je za narodnog heroja 27.studenog 1953.godine. Njegovo ime nosi jedna labinska ulica i srednja škola. Aldo Negri(Sl.16.) bio je ikona istarskog antifašističkog pokreta, sudionik narodnooslobodilačkog pokreta na Labinščini. U vrijeme kapitulacije Italije bio je zapovjednik labinske ustaničke vojske. Marin Licul-Falor (Sl.17.) još je jedan istaknuti istarski antifašist prvi sekretar Kotarskog komiteta KPH za Labin.

Sl.12. Giuseppina Martinuzzi
Izvor: fotografija autorice

Sl.13. Ivan (Giovanni) Pipan
Izvor: Ingress intel (preuzeto 10.7.2024.)

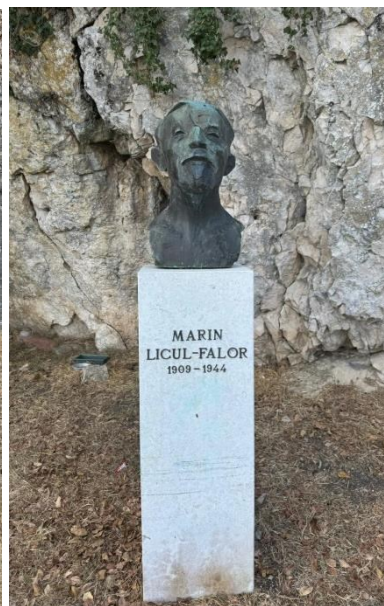
Sl.14. Vladimir Švalba Vid
Izvor: fotografija autorice

Sl.15. Mate Blažina
Izvor: fotografija autorice

Sl.16. Aldo Negri
Izvor: fotografija autorice

Sl. 17. Marin Licul-Falor
Izvor: fotografija autorice

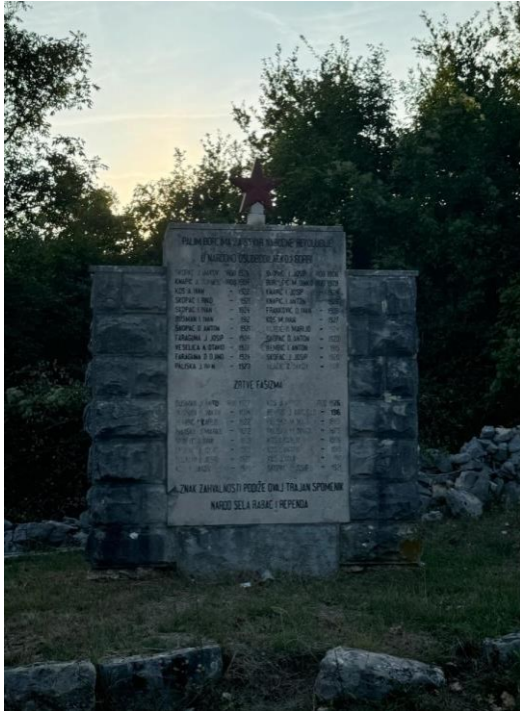
Spomenik Palima za slobodu (Sl.18.) nalazi se na gradskom groblju te je posvećen poginulim borcima u narodnooslobodilačkoj borbi. Na ovom se mjestu svake godine, 22. lipnja na dan antifašističke borbe, polaže vijenac njima u čast.

Sl.18. Spomenik palima za slobodu

Izvor: fotografija autorice (10.7.2024.)

Još dva spomenika posvećena narodnooslobodilačkom pokretu nalaze se u naseljima Ripenda Kras (Sl.19.) i (Sl.20).

Sl.19. Spomenik narodnooslobodilačkom pokretu u Ripendi

Izvor: fotografija autorice (2.7.2024.)

Sl.20. Spomenik narodnooslobodilačkom pokretu na Vinežu

Izvor: cnn images (2.7.2024.)

U samom centru Labin, odmah uz ulicu Zelenice, nalazi se jedna skulptura iz serije Oblutaka autora Josipa Diminića, poznatog labinskog kipara i grafičara.

Sl.21. Obluci

Izvor: LC Labin.com (preuzeto 2.7.2024.)

U Labinu možemo naći još dva njegova djela: Ptice dolazeće i odlazeće (Sl.22.) i Ptica na zemljinoj kugli (Sl.23.).

Sl.22. Ptice dolazeće i odlazeće

Izvor: LC Labin.com (preuzeto 2.7.2024.)

Sl.23. Ptica na zemaljskoj kugli

Izvor: LC Labin.com (preuzeto 2.7.2024.)

Na slici 24 nalaze se okrugle kamene formacije naziva Perle. Nalaze se na stijenama podno rabačke šetnice, a autor djela je Vasko Lipovac.

Sl.24. Perle

izvor: LC Labin.com

8.3. ANALIZA GRAFITA

Od Lalić (1991) preuzete su odgovarajuće kategorije grafita ovisno o sadržaju:

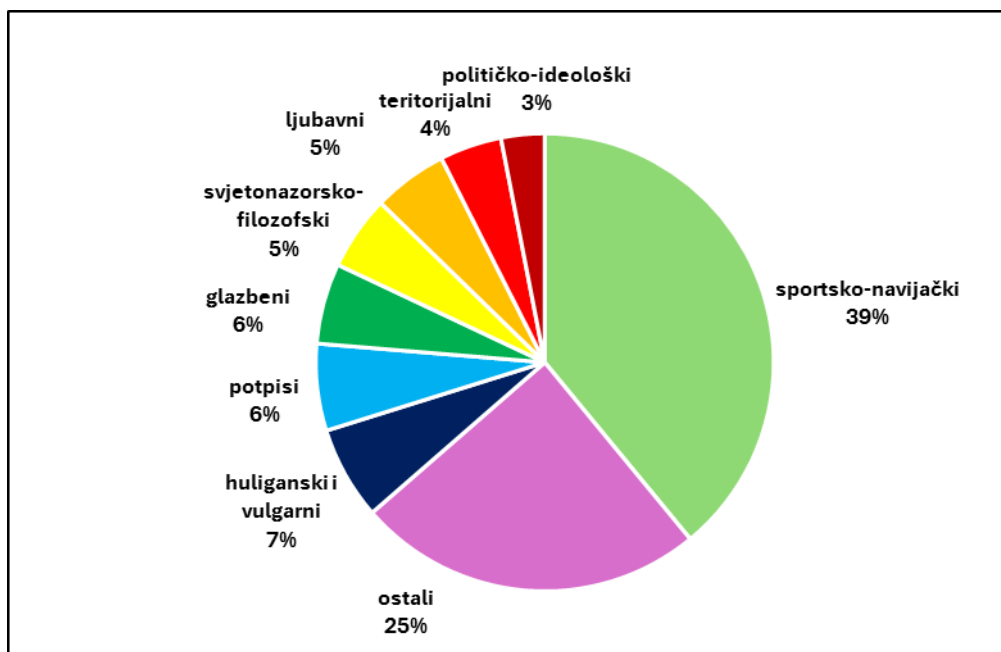
- 1) svjetonazorsko-filozofski grafiti
- 2) ljubavni grafiti
- 3) sportsko-navijački grafiti
- 4) političko-ideološki grafiti
- 5) glazbeni grafiti
- 6) huliganski i vulgarni grafiti
- 7) teritorijalni grafiti
- 8) potpisi (vlastito dodana kategorija)
- 9) ostali

Analizom grafita u Gradu Labinu dobiveni su sljedeći podaci:

Kategorija grafita	n	udio
Sportsko-navijački	89	39%
Ostali	56	25%
Huliganski i vulgarni	15	7%
Potpisi	14	6%
Glazbeni	13	6%
Svjetonazorsko-filozofski	12	5%
Ljubavni	12	5%
Teritorijalni	10	4%
Političko-ideološki grafiti	7	3%
Ukupno	228	100%

Tab.6. Kategorije grafita prema sadržaju u Gradu Labinu

Izvor: rad autorice

Sl.25. Kategorije grafita prema sadržaju u Gradu Labinu

Izvor: rad autorice

U Gradu Labinu evidentirano je sveukupno 228 grafita, od toga 221 u Labinu, 6 u Vinežu i 1 u Rapcu. Najbrojniji grafiti su sportsko-navijačkog sadržaja te se oni većinom odnose na NK, Rudar, GNK Dinamo, HNK Hajduk i HNK Rijeku te njihove navijačke skupine (VOLIM TE STARA AL NE VIŠE OD RUDARA. HAJDUK ŽIVI VJEČNO. VOLIM DINAMO. ARMADA 1987...). Ova kategorija grafita pronađena je u svim dijelovima grada. U kategoriju ostalih grafita uvršteni su grafiti koje autorica nije znala pročitati ili su bili svojim sadržajem nejasni. S obzirom da su grafiti kodirajuće sredstvo ne čudi ovako veliki postotak istih. Svi ostali grafiti čine otprilike isti udio. Najveći broj huliganskih i vulgarnih grafita pronađen je u okolici osnovne škole i tiču se droge, kriminala te su usmjereni protiv policije (1312 acab. PLJUGA JE ŽIVOT..). U kategoriju potpisa uvršteni su svi grafiti kojima je jedini sadržaj vlastito ime osobe, a najviše ih se nalazi na zidovima stambenih zgrada (JAN.ARSEN). Najveći broj glazbenih grafita nalazi se na fasadi Umjetničke škole Matka Brajša Rašana te su vezani uz glazbene žanrove i bendova (SLUŠAJ MAMU I PUNK. AC/DC IS THE BEST). U svjetonazorsko-filozofske grafite spadaju osobna razmišljanja i grafiti koji govore o odnosu prema životu (I U NAMA ANĐELIMA IMA NEKI ĐAVO. E SAD NEĆU NI KAKO JA HOĆU). Malobrojni su grafiti s ljubavnim sadržajem (You and me together nothing gets better. N+Č). Svi teritorijalni grafiti evidentirani u Gradu Labinu povezani su s jednim mjesto - tzv. kvart *Harlem* u Podlabinu (OVO JE HARLEM. HARLEM). Najmanje grafita je političko-

ideološkog sadržaja (HOĆEMO TITA NE EU. ŽIVIO TITO I STALJIN). U nastavku slijedi par slikovnih primjera grafita (Sl.26.-31.).

Sl.26. Primjer grafita u Labinu
Izvor: fotografija autorice (15.7.2024.)

Sl.27. Primjer grafita u Labinu
Izvor: fotografija autorice (15.7.2024.)

Sl.28. Primjer grafita u Labinu
Izvor: fotografija autorice (15.7.2024.)

Sl.29. Primjer grafita u Labinu
Izvor: fotografija autorice (15.7.2024.)

Sl.30. Primjer grafita u Labinu
Izvor: fotografija autorice (15.7.2024.)

Sl.31. Primjer grafita u Labinu
Izvor: fotografija autorice (15.7.2024.)

9. RASPRAVA

Analiza je pokazala da u Labinu i ostalim naseljima dominiraju hodonimi s antroponimskom sastavnicom, a u Rapcu oni s toponimskom sastavnicom. U ostalim naseljima hodonimi s antroponimskom sastavnicom su svi nazvani prema Labinskim obiteljima, dok su u Labinu i Rapcu najbrojniji oni s imenima prema povijesnim osobama. U analizi je vidljivo kako su to najvećim dijelom osobe koje su više utjecale u lokalnom i regionalnom kontekstu, nego li u nacionalnom kontekstu, čime se pokazuje izraženost regionalnog identiteta Istre i u nazivlju ulica. Slično je vidljivo i u drugim hodonimima s antroponimskom sastavnicom. Nazivi Titov trg i Obala Maršala Tite odražavaju značaj koji je Tito imao u stvaranju uvjeta za radničku klasu, odnosno radnike u rudnicima, koji su prije toga bili nezadovoljni istim pod talijanskom vlašću. Kod hodonima s toponimskom sastavnicom, ojkohodonimi prikazuju izraženost regionalnog identiteta, dok hodonimi koji uključuju naziv neke regije najviše upućuju, osim na izraženost regionalnog identiteta, na povezanost s morem kroz hodonime Jadranska ulica i Mediteranska ulica. Kroz oronime u nazivlju hodonima se, također, vidi izraženost regionalnog identiteta. U Rapcu je, za razliku od Labina i ostalih naselja, kroz hodonime s toponimskom sastavnicom, izražena i povezanost s Kvarnerom, osim sa Istrom, kroz hodonime Creska ulica, Lošinjska ulica, Kvarnerska ulica. Kako je Rabac, kako je navedeno u povijesnom pregledu u ovome radu, privlačio radnike i rudare, u razdoblju do pedesetih godina prošlog stoljeća, a do tada su bila jaka iseljavanja s otoka, ovo može upućivati na migracije stanovnika s obližnjih kvarnerskih otoka u Rabac. Nazivlje u Rapcu koje upućuje na povezanost s Kvarnerom može biti i posljedica dobrih prometnih veza s kvarnerskim otocima. Kroz ostale se hodonime također najviše provlači izraženost regionalnog identiteta, odnosno većina je hodonima u svim kategorijama zapravo posvećena događajima i ljudima bitnima za Istru i sam Grad Labin te drugim prirodnim i društvenim elementima krajolika koji se nalaze na području Istre. Često su povezani, na neki način, sa ključnim temama slobode Istre i dobrobiti Labinštine i Istre, bilo kroz događaje ili ljude zaslužne za to. Iste se ključne teme ponavljaju i u analizi spomenika. Osim konkretnih spomenika posvećenih ljudima i događajima, ranije u radu navedeni su spomenici Obluci, Ptice dolazeće i odlazeće, Ptica na zemaljskoj kugli te Perle. Kod ovih spomenika, ptice se mogu istaknuti kao simbol slobode, odnosno često su tako shvaćane u narodnim predajama i pričama, ali svakako su spomenici, kao umjetnička djela, otvoreni za različite interpretacije. Spomenici Obluci i Perle vezani su uz prirodne elemente geografske osnove. Spomenik Obluci se može protumačiti kao spomenik i zahvala rudarima i rudnicima

koji su bili bitni kroz prošlost, može se protumačiti i kao simbol otpornosti, što je osobina kamena, odnosno oblutaka, koji su često manjih dimenzija, ali također su otporni. Spomenik Perle uklopljen je u prirodni krajolik kraj mora, te može simbolizirati da je samo naselje biser mora, odnosno obrađeni, vrjedniji biser, koji se stavlja u nakit kako bi ga ukrašavao, što perle inače jesu.

Grafite stvaraju najčešće mlađe skupine, često pripadnici nekih supkultura mladih, bile one navijačke ili glazbene. Sama ta činjenica bitna je pri interpretaciji grafita i razumijevanju zastupljenosti određenih tematika među grafitima. Upravo zbog toga velika je brojnost sportsko-navijačkih grafita, huliganskih i vulgarnih te glazbenih grafita, a manji je udio onih političkog ili teritorijalnog sadržaja.

10. ZAKLJUČAK

Za daljnja istraživanja potrebno je analizirati druge aspekte krajolika, kako gradskog teksta (npr. ergonimi) tako i krajolika u širem smislu, ali i svijest i mišljenja građana o istome. S obzirom na izražavanje regionalne pripadnosti u provođenju Popisa stanovništva, kućanstava i stanova, taj je element prepoznat i u simboličkom krajoliku kroz hodonime i spomenike. Analizirajući hodonimiju Labina može se primijetiti dominacija antropohodonima koji su ostavile trag svojega djelovanja ponajprije u narodnooslobodilačkoj borbi te općenito povijesni elementi bitni za stvaranje Istre kakva sada je. Kroz nazivlje ulica, koje je doneseno uzimajući u obzir prijedloge mjesnih odbora, vidljiv je izraženi regionalni i lokalni identitet. Isto je izraženo i kroz analizirane spomenike. Najviše se kroz hodonime i spomenike štiju elementi bitni za povijest i dobrobit Istre i Labinštine. Pretpostavka da će simbolički krajolik odabranog područja najviše biti vezan uz antifašistički pokret i rudarstvo koji su povezani uz postojanje Labinske republike djelomično je potvrđena. Identitet i vrijednosti mladih utkani su u gradski tekst kroz grafite, koji su, kako je zaključeno u ovom radu, najviše posvećeni sportsko-navijačkoj tematici, odnosno subkulturi mladih koja je posvećena nogometu.

11. LITERATURA

Brosseau, M., 1995: The city in textual form: Manhattan Transfer's New York, *Ecumene*, 2(1), 89-114, DOI: 10.1177/147447409500200105.

Buterin, T., Doričić, R., Broznić, D., Ćorić, T., Muzur, A., 2022: The Labin Region, an ecologically vulnerable geographical area in Croatia: Mortality characteristics in an area polluted by industrial over a 40-year period, *Geospatial Health*, 17(1), DOI: 10.4081/gh.2022.1082.

Cosgrove, D., 1989: A terrain of metaphor: cultural geography 1988-89. *Progress in human geography*, 13(4), 566-575, DOI: 10.1177/030913258901300406.

Darovec, D., Filipi, G., Matijašić, R., 1997: *Pregled istarske povijesti*, Histria Croatica CASH, Pula.

Demeritt, D., 1994: The nature of metaphors in cultural geography and environmental history. *Progress in human geography*, 18(2), 163-185, DOI: 10.1177/030913259401800203.

Dumbović Bilušić, B., 2015: *Krajolik kao kulturno naslijeđe-metode prepoznavanja, vrijednovanja i zaštite kulturnih krajolika Hrvatske*, Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, Zagreb.

Filipčić, A., 1998: *Klimatska regionalizacija Hrvatske po Köppenu za standardno razdoblje 1961.-1990. u odnosu na razdoblje 1931.-1960.*, *Acta Geographica Croatica*, 34, 1-15, <https://hrcak.srce.hr/84595> (30.6.2024.)

Halsey, M., Young, A., 2002: The meanings of graffiti and municipal administration. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 35(2), 165-186.

Jelinčić, D., 2004: Labin - kulturna slika istarskog iseljeničkog kraja. *Hrvatski iseljenički zbornik*, 291-299.

Lachmann, R., 1988: Graffiti a career and ideology. *American Journal of Sociology*, 94(2), 229-50.

Lalić, D., Leburic, A., Bulat, N. 1991: *Grafiti i subkultura*, Alinea, Zagreb.

Lasić, J., 2017: *Onomastički opis splitske hodonimije*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.

Lindi, L., 2019: *Mletačka Istra: revitaliziranje gospodarstva putem kolonizacije*, Završni rad, Sveučilište u Rijeci, Rijeka.

Matošević, A., 2021: Labinska republika 1921: antropološko-povijesne bilješke uz stogodišnjicu rudarskog zauzeća ugljenokopa, samoorganizacije i otpora, *Politička misao*, 58(01), .7-26, DOI: 10.20901/pm.58.1.01.

Milevoj, M., 1991: *Do socijalizma i natrag : labinska novinska kronika:1945-90.*, Labinska komuna, Labin.

Milevoj, M., Strenja, E., 1999: *Labin tragom vjekova*, Matthias, Labin.

Raos, V., 2014: Stvaranje regije istre, *Političke analize: tromjesečnik za hrvatsku i međunarodnu politiku*, 5(17), 35-39, 10.20901/pm.56.3-4.01.

Rusu, M.S., 2021: Street naming practices: A systematic review of urban toponymic scholarship, *Onoma Journal of the International Council of Onomastic Sciences*, 56, 269-292.

Scazzosi, L., 2004: Reading and assessing the landscape as cultural and historical heritage. *Landscape research* 29(4), DOI: 10.1080/0142639042000288993.

Stemberger, H., 1983: *Labinska povijesna kronika : povijesne skice Kožljaka, Čepića, Kršana, Šumbera*, Radničko sveučilište, Labin.

Sinnreich, H.J., 2004: Reading the writing on the wall: a textual analysis of Łódź graffiti. *Religion, State and Society*, 32(1), 53-58, DOI: 10.1080/0963749042000182096.

Šakaja, L., Crljenko, I., 2017: Periferni gradski tekst. Ulično nazivlje i spomenici zagrebačke Dubrave u semiotičkoj perspektivi, *Etnološka tribina: Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva*, 47(40), DOI: 10.15378/1848-9540.2017.40.10.

Šetić, N., 2008: *Istra za talijanske uprave: o istarskoj emigraciji i njenom tisku u Zagrebu 1918. – 1941.*, Dom i svijet, Zagreb.

Vrkljan, D., 2019: Zaštita hrvatske rudarsko-geološke materijalne baštine. *Godišnjak Akademije tehničkih znanosti Hrvatske*, 2019(1),.485-500.

Urbanistički plan uređenja Labina i Presike, 2004: Zavod za urbanizam, prostorno planiranje i pejzažnu arhitekturu, Sveučilište u Zagrebu.

12. IZVORI

CNN IMAGES, n.d.: Spomenici NOB-A, Vinež <https://ccn-images.hr/ccn/category/spomenici-nob-a/?lokacija=Vine%C5%BE>

Državni zavod za statistiku (DZS), 2021: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. godine: stanovništvo prema starosti i spolu, po naseljima, www.dzs.hr (13. 7. 2024.).

Hrvatska Enciklopedija, n.d.: Rapalski ugovor, <https://www.enciklopedija.hr/clanak/rapalski-ugovor> (2.7.2024.)

Ingress intel, n.d.: Bista Ivan Pipan Portal in Labin, Istarska, Croatia, <https://ingress-intel.com/portal/bista-ivan-pipan/> (10.7.2024.)

Labinska republika, 2012: Tito na Labinščini, Labin, <https://labinska-republika.blogspot.com/2012/03/tito-na-labinscini.html> (5.7.2024.)

Labinska komuna, 2022: Kompleks spomenika rudaru borcu dovršit će se fazno u četiri godine, <https://labinskakomuna.eu/labin/kompleks-spomenika-rudaru-borcu-dovrsit-ce-se-fazno-u-cetiri-godine/> (5.7.2024.)

LC Labin.com, 2010: Labinski spomenici: Obluci (10.7.2024.).

LC Labin.com, 2010: Labinski spomenici: Perle (10.7.2024.).

LC Labin.com, 2010: Labinski spomenici: Ptica na zemljinoj kugli (10.7.2024.).

LC Labin.com, 2010: Labinski spomenici: Ptice dolazeće i odlazeće (10.7.2024.).

13. POPIS GRAFIČKIH PRILOGA I TABLICA

- Sl. 1.: Geografski položaj Grada Labina, str. 2
- Sl. 2.: Naselja Grada Labina, str. 3
- Sl. 3.: Geografska raspodjela klimatskih tipova po W. Köppenu u Hrvatskoj u standardnom razdoblju 1961.-1990, str. 4
- Sl. 4.: Rapalski ugovor, str. 6
- Sl. 5.: Posjet Josipa Broza Tite u Labinu, str. 8
- Tab. 1. Broj stanovnika po naseljima Grada Labina 2021.godine, str. 9
- Sl. 6.: Dobno-spolna piramida Grada Labina 2021.godine, str. 10
- Sl. 7. Kretanje broja stanovnika u Gradu Labinu 1961.-2021., str. 10
- Sl. 8. Narodnosni sastav stanovništva Grada Labina 2021.godine, str. 11
- Tab. 2.: Kategorije hodonima u Gradu Labinu, str. 14
- Tab. 3.: Potkategorije hodonima s antroponimskom sastavnicom u Gradu Labinu, str. 15
- Tab. 4.: Potkategorije hodonima s toponimskom sastavnicom u Gradu Labinu, str. 17
- Tab. 5.: Potkategorije ostalih hodonima u Gradu Labinu, str. 18
- Sl. 9.: Spomenik rudaru borcu, str. 19
- Sl. 10.: Spomenik Matije Vlačića, str. 20
- Sl. 11.: Spomenik Raspelo, str. 20
- Sl. 12.: Giuseppina Martinuzzi, str. 21
- Sl. 13.: Ivan (Giovanni) Pipan, str. 21
- Sl. 14.: Vladimir Švalba Vid, str. 21
- Sl. 15.: Mate Blažina, str. 22
- Sl. 16.: Aldo Negri, str. 22
- Sl. 17.: Marin Licul-Falor, str. 22

- Sl. 18.: Spomenik palima za slobodu, str. 22
- Sl. 19.: Spomenik narodnooslobodilačkom pokretu u Ripendi, str. 23
- Sl. 20.: Spomenik narodnooslobodilačkom pokretu na Vinežu, str. 23
- Sl. 21.: Obluci, str. 23
- Sl. 22.: Ptice dolazeće i odlazeće, str. 24
- Sl. 23.: Ptica na zemaljskoj kugli, str. 24
- Sl. 24.: Perle, str. 24
- Tab. 6.: Kategorije grafita prema sadržaju u Gradu Labinu, str. 25
- Sl. 25.: Kategorije grafita prema sadržaju u Gradu Labinu, str. 26
- Sl. 26.: Primjer grafita u Labinu, str. 27
- Sl. 27.: Primjer grafita u Labinu, str. 27
- Sl. 28.: Primjer grafita u Labinu, str. 27
- Sl. 29.: Primjer grafita u Labinu, str. 27
- Sl. 30.: Primjer grafita u Labinu, str. 27
- Sl. 31.: Primjer grafita u Labinu, str. 27